

В.К. РУДИК*(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна)*

Роль та завдання пенсійного менеджменту як невід'ємного елемента становлення вітчизняної пенсійної системи

Реалізація кожного етапу пенсійної реформи з ціллю формування оптимальної пенсійної системи в Україні вимагає належного управління у сфері пенсійного забезпечення. Дана стаття присвячена вивченню передумов формування пенсійного менеджменту, визначення його основних завдань та ролі у становленні й розвитку вітчизняної пенсійної системи. Обґрунтовуючи твердження, що пенсійний менеджмент виник внаслідок еволюції менеджменту, автор робить спробу дати визначення економічній категорії «пенсійний менеджмент» та розкриває його основні завдання у сфері пенсійного забезпечення. На думку автора, передумовою формування і розвитку пенсійного менеджменту є необхідність: кваліфікованого професійного управління в системі пенсійного страхування, забезпечення ефективного використання пенсійних активів учасників системи пенсійного страхування, координації діяльності суб'єктів трьох рівнів національної пенсійної системи.

В дослідженні вказано на тісний взаємозв'язок пенсійного менеджменту з ризик-менеджментом, що обумовлює необхідність удосконалення діяльності спеціалізованих фінансових інститутів, які здійснюють управління пенсійними ризиками.

Ключові слова: пенсійний менеджмент, система пенсійного страхування, ризик – менеджмент, модель управління системою пенсійного страхування.

В.К. РУДИК*(Подольский государственный аграрно-технический университет,
г. Каменец-Подольский, Украина)*

Роль и задачи пенсионного менеджмента как неотъемлемого элемента становления отечественной пенсионной системы

Реализация каждого этапа пенсионной реформы с целью формирования оптимальной пенсионной системы в Украине требует надлежащего управления в сфере пенсионного обеспечения. Данная статья посвящена изучению предпосылок формирования пенсионного менеджмента, определению его основных задач и роли в становлении и развитии отечественной пенсионной системы. Обосновывая утверждение, что пенсионный менеджмент возник вследствие эволюции менеджмента, автор пытается дать определение экономической категории «пенсионный менеджмент» и раскрывает его основные задачи в сфере пенсионного обеспечения. По мнению автора, предпосылкой формирования и развития пенсионного менеджмента является необходимость: квалифицированного профессионального управления в системе пенсионного страхования, обеспечения эффективного использования пенсионных активов участников системы пенсионного страхования, координации деятельности субъектов трех уровней национальной пенсионной системы.

В исследовании указано на тесную взаимосвязь пенсионного менеджмента и риск-менеджмента, что обуславливает необходимость совершенствования деятельности специализированных финансовых институтов, осуществляющих управление пенсионными рисками.

Ключевые слова: пенсионный менеджмент, система пенсионного страхования, риск-менеджмент, модель управления системой пенсионного страхования.

Role and Objectives of Pension Management as Integral Component of Domestic Pension System Formation

Implementation of each stage of pension reform aimed at formation of optimal pension system in Ukraine requires proper governance in the field of pension provision. The article provides the study of prerequisites for pension management formation, determining its main objectives and role in the national pension system formation and development. While reasoning the assertion that the pension management arose from the evolution of management, the author makes an attempt to define the economic category of 'pension management' and outlines its main tasks in pension provision. According to the author, the prerequisite for pension management formation and development is the need for: qualified professional management within the pension insurance system, ensuring effective use of pension assets of pension insurance participants, coordinating activities of agents of three-level national pension system.

The research has highlighted close interrelation between pension management and risk management that provides for the requirement to improve the activity of specialized financial institutions exercising pension risks control.

Keywords: pension management, pension insurance system, risk management, pension management system control model.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток вітчизняної пенсійної системи в Україні проходить непростий шлях. База колишньої радянської пенсійної системи не відповідала сучасним принципам її побудови. Тому необхідно було заново будувати українську пенсійну модель, на принципах пенсійного страхування, яка б враховувала ті чинники, що почали проявлятися ще з 90-х років ХХ століття. Зважаючи на відсутність у наших спеціалізованих фінансових інститутів досвіду по формуванню пенсійних відносин в умовах ринкової економіки та на непросту фінансову ситуацію в суспільстві, функціонування національної пенсійної системи вимагало постійного удосконалення і реформування.

Реалізація кожного етапу пенсійної реформи з ціллю формування оптимальної вітчизняної пенсійної системи вимагає належного управління у сфері пенсійного забезпечення. Сьогодні управлінські процеси в пенсійній сфері потребують наукового вивчення та обґрунтування, а також розкриття ролі пенсійного менеджменту в становленні і розвитку національної пенсійної моделі, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початку свого реформування українська пенсійна система стала одним із основних об'єктів наукових досліджень вітчизняних вчених. Значний внесок у вирішення питань формування національної пенсійної системи, її становлення і розвитку в сучасних умовах здійснили Е. Лібанова, Л. Ткаченко, Б. Надточія, О. Коваль, В. Федоренко [8; 14; 6; 3; 4; 18]. Дані науковці приділяли значну увагу вивченню та обґрунтуванню функціонування всіх трьох рівнів національної пенсійної системи, які юридично визначені в українському законодавстві. В їх працях розглянуті управлінські процеси, які повинні сприяти побудові ефективної пенсійної

системи, здійснений аналіз їх особливостей, а також проблем, що мають місце на сучасному етапі розвитку пенсійної системи.

В Україні формування цілісної пенсійної системи базується на принципах пенсійного страхування, що обумовлює зростання ролі наукових досліджень теоретичних основ страхового менеджменту і, зокрема пенсійного менеджменту. Ці питання досліджували С. Осадець, О. Мурашко, В. Фурман, А. Супрун [11].

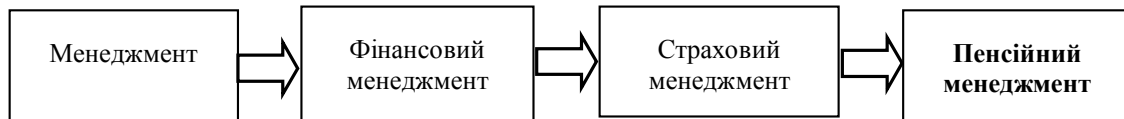
Теоретичні основи страхового менеджменту досліджували і російські науковці Р. Юлдашева та Є. Кургіна, які подали власні тлумачення даної економічної категорії [19; 5]. Зарубіжні вчені Ф. Тейлор, Г. Емерсон та А. Файоль розробили наукові основи менеджменту як економічної категорії, визначили його основні функції і принципи [13; 2; 17].

Проте, достатнього опрацьованими залишаються теоретичні основи пенсійного менеджменту та його роль у становленні й формуванні пенсійної системи в умовах ринкової економіки.

Метою статті є вивчення передумов формування пенсійного менеджменту, визначення його основних завдань та ролі у становленні й розвитку вітчизняної пенсійної системи.

Виклад основного матеріалу. Формування ефективної системи управління вітчизняною пенсійною системою виступає одним із першочергових завдань уряду при проведенні нинішнього етапу пенсійної реформи. Відтак актуальність наукового обґрунтування економічної категорії «пенсійний менеджмент» зумовлене його практичним застосуванням.

Вивчаючи сутність пенсійного менеджменту необхідно зазначити, що це поняття є наслідком тривалої еволюції категорії «менеджмент» (рис. 1).

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Еволюційний розвиток менеджменту

На нашу думку, пенсійний менеджмент є складовим елементом страхового менеджменту, так як сучасні пенсійні системи більшості держав, в тому числі і України, базуються на принципах страхування. Страховий менеджмент, функціонуючи у фінансовій сфері, сформував свої теоретичні основи із фінансового менеджменту, який в свою чергу є одним із видів загального менеджменту.

У вище зазначених економічних категоріях є багато спільних характерних рис. Тому вивчаючи і аналізуючи менеджмент в цілому, а також фінансовий і страховий менеджмент можна визначити сутність пенсійного менеджменту.

В авторитетному англійському «Міжнародному довіднику з менеджменту», термін «менеджмент» тлумачиться як «ефективне використання і координація таких ресурсів, як фінансовий капітал, будівлі, матеріали і праця для досягнення поставлених цілей з максимальною ефективністю» [10]

Р.Т. Юлдашев вважає, що менеджмент - це: 1) діяльність – управління організацією; 2) система знань, яка включає теорію (сукупність принципів, методів, засобів і форм організаційного управління) і мистецтво, практичні прийоми ефективного управління» [19, с. 19].

На думку іншого російського дослідника Є.А. Кургіна, «... під страховим менеджментом слід розуміти професійне управління страховою діяльністю страхової компанії, яке здійснюється в умовах ринкових відносин і спрямоване на отримання максимального прибутку при раціональному використанні всіх наявних ресурсів» [5, с. 22].

Дослідження страхового менеджменту наближає нас до визначення сутності пенсійного менеджменту, адже пенсійне страхування виступає складовою частиною соціального страхування і відповідно всієї галузі страхування. Вітчизняні фінансисти у галузі страхування відмічають, що страховий менеджмент - це активний процес, у якому реалізуються інтереси всіх сторін, що утворюють певні відносини в страховій індустрії. Вивчаючи даний економічний термін вони визначають його як «цілеспрямований вплив держави, власників компаній, менеджерів, співробітників та посередників страховика на прогрес досягнення його мети у змінному ринковому середовищі шляхом раціонального формування і використання потенціалу організації (компанії)» [11, с. 14].

Досліджуючи особливості управлінських процесів в пенсійній сфері, тенденції які відбуваються в ній, напрямки пенсійного реформування нами сформовано наступне визначення терміну «пенсійний

менеджмент»: пенсійний менеджмент – система управління в пенсійній сфері, сукупність принципів, методів, засобів, важелів, форм організаційного управління з ціллю підвищення ефективності механізму формування пенсійних відносин між суб'єктами пенсійної системи за допомогою спеціалізованих фінансових інститутів на базі чинного пенсійного законодавства.

Досліджуючи теоретичні основи пенсійного менеджменту важливо визначити його основні завдання у сфері пенсійного забезпечення. Одне з його головних завдань – забезпечення ефективності функціонування всіх трьох рівнів вітчизняної пенсійної системи. Для того щоб вітчизняна пенсійна модель запрацювала на повну потужність необхідно створити умови для ефективного функціонування кожного рівня національної пенсійної системи. Запровадити обов'язкову державну накопичувальну пенсійну систему, розробити і прийняти правову базу для її функціонування, удосконалити використання солідарної пенсійної системи, розвивати недержавне пенсійне забезпечення.

Стержнем ефективного функціонування пенсійного менеджменту мають стати спеціалізовані фінансові інститути, які будуть вести свою діяльність в системі пенсійного страхування. З огляду на це, важливо сформувати оптимальну інституціональну структуру управління пенсійною моделлю. Наявність таких інститутів, юридична регламентація їх діяльності, координація пенсійних відносин між суб'єктами всіх трьох рівнів вітчизняної пенсійної системи повинна бути основою організації пенсійного менеджменту.

Важливим завданням пенсійного менеджменту в сучасних умовах є розробка і запровадження комплексної системи контролю за використанням пенсійних активів учасників пенсійних програм і захист їх від різноманітних фінансових ризиків. Національна економіка, яка функціонує в ринковому середовищі, дуже чутлива до змін в економічному житті держави, а також до прояву фінансових криз. Враховуючи довгостроковий характер використання пенсійних активів важливо захистити їх на протязі такого тривалого періоду від впливу інфляційних процесів та інших фінансових ризиків. Для цього необхідно розробити механізми їх інвестування, розвивати національний фондовий ринок, розширювати перелік інвестиційних продуктів, сприяти формуванню інвестиційної стратегії учасників накопичувальних пенсійних програм. В цьому, на нашу думку, вбачаємо також основний зміст організації пенсійного менеджменту.

Фінанси та оподаткування

Для більш повної характеристики пенсійного менеджменту визначимо передумови його формування і розвитку. Вони, на наш погляд, впливають з обов'язковості функціонування перерозподільчих і накопичувальних пенсійних програм, паралельне функціонування яких у вітчизняній пенсійній системі потребує координованості дій суб'єктів пенсійних відносин першого і другого рівнів для виконання ними їхніх функціональних обов'язків. В нестабільному ринковому середовищі діяльність пенсійних фондів, банківських установ, страхових організацій, інших фінансових інститутів, які приймають участь в системі пенсійного страхування особливо потребує кваліфікованого і професійного управління.

Основною передумовою, яка передбачає необхідність організації і розвитку пенсійного менеджменту, виступає забезпечення ефективного

використання пенсійних активів учасників всіх трьох рівнів національної пенсійної системи. Неможливість їх використання учасниками до моменту досягнення ними пенсійного віку, зобов'язує керівні органи пенсійної сфери вести активне співробітництво з фондовим ринком, інвестиційними фондами. Використання пенсійних активів в інвестиційній діяльності дасть змогу захистити їх від інфляційних процесів і відповідно від знецінення на протязі тривалого періоду, а також буде сприяти підвищенню їхньої вартості за рахунок одержання інвестиційного доходу. Саме в сприянні формування інвестиційного портфеля власникам пенсійних активів, розробці інвестиційної стратегії щодо їх використання на другому і третьому рівнях української пенсійної системи, тісній взаємодії з фінансовим ринком полягає ключова роль пенсійного менеджменту (рис. 2).

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Передумови організації і розвитку пенсійного менеджменту

Пенсійний менеджмент тісно пов'язаний з ризик-менеджментом. Система пенсійного страхування піддається прояву багатьох фінансових ризиків, особливо у сфері захисту пенсійних активів. Існуюча фінансова криза у суспільстві, яка зачепила також і пенсійну сферу, показала, що її можна успішно подолати лише при наявності ефективної системи управління ризиками. Відтак пенсійний менеджмент відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні і реалізації системи ризик-менеджменту, яка дозволяє оперативне реагувати на кризові явища у пенсійній сфері [1].

Відповідно до чинного законодавства за ефективне управління ризиками у системі пенсійного страхування відповідають спеціалізовані державні фінансові інститути. Серед них необхідно виділити Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг і Національну комісію з ринку цінних паперів та фондового ринку [15; 16].

Останнім часом до правової бази системи пенсійного страхування внесено багато змін, що

стосуються удосконалення діяльності вище зазначених фінансових інститутів в сфері управління пенсійними активами вітчизняної пенсійної системи. Проте нові реалії, які мають місце у сфері пенсійного забезпечення, вимагають постійного удосконалення правового регулювання пенсійних відносин. Серед найбільш важливих завдань, які ставляться перед основними державними фінансовими інститутами разом із адміністраторами пенсійних фондів у області ризик-менеджменту, виступає управління ризиком при розробці та реалізації інвестиційної стратегії.

Слід відмітити, що управління ризиками в системі пенсійного страхування включає також наявність і функціонування системи моніторингу і контролю ризику у всіх сферах взаємопов'язаних з пенсійною системою. До важливих функцій ризик-менеджменту повинна входити регулярна і всеохоплююча ідентифікація й оцінка ризику, включаючи ймовірність його реалізації та фінансові наслідки.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що формування системи пенсійного

менеджменту повинно стати однією із складових стратегій розвитку національної пенсійної системи на найближчу перспективу. Розробляючи її, перш за все, необхідно змінити стереотипи по відношенню до сучасної пенсійної системи. Її сприйняття повинно бути в комплексі із розвитком економічної, соціальної, фінансової, правової сфер суспільства, визначення відповідного місця і ролі у фінансовій системі держави. Сучасні дослідники в даній сфері вважають, що оптимальну національну пенсійну систему можна побудувати тільки за умови системної узгодженості між основними сферами суспільних відносин та інтеграції її до діючої загальнодержавної суспільної системи [9, 14-15; 7, 252].

Основним завданням пенсійного менеджменту повинно бути формування ефективних відносин між основними суб'єктами системи пенсійного страхування і задоволення їх інтересів. Для цього слід сформувати фінансові інститути і визначити їх повноваження в сфері управління елементами пенсійної моделі. Адміністрування кожного рівня такої моделі також повинно бути юридично відрегульоване і регламентоване в загальній системі пенсійного менеджменту.

4 Список використаних джерел

1. Влияние глобального финансового кризиса на системы социального страхования и пенсионные системы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.actuaris.ru/magazine/detail.php.ID=4873>.
2. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности [Электронный ресурс]. - Режим доступа http://tnby.narod.ru/text/Econom/menagement/Emerson_12principles/str/_01.html.
3. Коваль О.П. Концептуальні засади інвестування пенсійних активів / О.П. Коваль // Фінанси України. – 2011. - № 1. – С. 101-107.
4. Коваль О.П. Місце і роль загальнообов'язкової накопичувальної складової в багаторівневій пенсійній системі України: антикризовий аспект / О.П. Коваль // Фінанси України. – 2012. - № 6. – С. 89-98.
5. Кургин Е.А. Страховой менеджмент: управление деятельностью страховой компании / Е.А. Кургин. – М.: РосКонсульт, 2005. – 304 с.
6. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії / Б. Надточій // Соціальний захист. – 2003. - № 2. - С.22.

7. Онишко С.В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів / С.В. Онишко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. - № 3. – С. 246 -257.

8. Пенсійна реформа в Україні: напрямки реалізації (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.

9. Руд Н. Вплив реформування пенсійної системи України на соціально – економічний розвиток суспільства: автореф. дис. к.е.н. - Донецьк, 2010. – 20 с.

10. Современное управление: Энциклопедический справочник. Т. 1. – М.: Издатцентр, 1997. – 584 с.

11. Страховий менеджмент: підручник/ [С.С. Осадець, О.В. Мурашко, В.М. Фурман та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадця. – К.: КНЕУ, 2011. – 333 с.

12. Супрун А.А. Страховий менеджмент: Навч. посіб. / А.А. Супрун, Н.В. Супрун. – Л.: Магнолія, 2010. – 300 с.

13. Тейлор Ф.У. Принципы научного менеджмента / Ф.У. Тейлор. – М.: Дело, 1992. – 702 с.

14. Ткаченко Л. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України / Л. Ткаченко // Вісник пенсійного фонду України. – 2008. - № 8-9. – С. 24-26.

15. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1063/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>.

16. Про Положення про Пенсійний фонд України: Указ президента України від 06.04.2011 р. № 384/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>.

17. Файоль А. «Общее и промышленное управление»/ А. Файоль. - М.: 1923 (1916). – 275с.

18. Федоренко А.В. Економічна складова накопичувальної пенсійної системи / А.В. Федоренко // Фінанси України. – 2011. - № 12. – С. 89-98.

19. Юлдашев Р.Т., Тронин Ю.Н. Российское страхование: системный анализ понятий и методология финансового менеджмента / Р.Т. Юлдашев, Ю.Н. Тронин. – М.: Анкил, 2000. – 448 с.